

9. Dagvlinders

DIRK MAES & HANS VAN DYCK

Over de verspreiding van dagvlinders in Vlaanderen is veel en gedetailleerde informatie beschikbaar. Sinds 1991 verzamelt de Vlaamse Vlinderwerkgroep vzw (kortweg Vlinderwerkgroep) verspreidingsgegevens van dagvlinders in Vlaanderen waaraan ca. 500 vrijwilligers meewerken. Door de medewerking van de Landbouwwuniversiteit van Gembloux kon de Vlinderwerkgroep ook beschikken over de oudere gegevens uit verschillende collecties (KBIN, FSAGX, Zoo van Antwerpen, ...). De databank van de Vlinderwerkgroep bevat momenteel ongeveer 190.000 gegevens en wordt gebruikt om een verspreidingsatlas samen te stellen (MAES & VAN DYCK 1999). Naast het inventarisatieproject startte in 1991 ook een monitoringproject dat tot doel heeft de jaarlijkse aantalsschommelingen in de vlinderpopulaties van nabij te volgen. Beide projecten lopen in nauwe samenwerking met de Nederlandse Vlinderstichting.

Soortenaantal en veranderingen in status - Vlaanderen

In Vlaanderen werden sinds het midden van de vorige eeuw 89 soorten dagvlinders waargenomen: 64 soorten worden beschouwd als standvlinders, vier soorten zijn regelmatige trekvlinders en 21 soorten worden beschouwd als dwaalgasten en/of adventieven. Het natuurrapport beschouwt alleen de 64 standvlinders.

De verdeling van de soorten over de verschillende Rode-Lijstcategorieën in Vlaanderen en in de vijf ecoregio's is terug te vinden in Tabel 9.1 en in Figuur 9.1 (MAES & VAN DYCK 1999). In Vlaanderen is al een kwart van de

inheemse dagvlinders uitgestorven, één derde is in mindere of meerdere mate bedreigd, 5 % is zeldzaam, 41 % kan worden beschouwd als niet bedreigd en over één soort (lepepage) is er te weinig informatie.

Uit Figuur 9.2 blijkt dat het aantal soorten dagvlinders in de loop van deze eeuw voortdurend afnam, maar dat de afname duidelijk sterker is vanaf de jaren 50.

Soortenaantal en veranderingen in status - Ecoregio's

Tabel 9.1 geeft het aantal soorten dagvlinders per Rode-Lijstcategorie in de vijf ecoregio's. Hierbij valt op dat vooral de Kempen en de Leemstreek (met de Kalkstreek) soortenrijk zijn, maar dat de Kempen duidelijk het rijkst is aan Rode-Lijstsoorten (voornamelijk heidesoorten).

Biodiversiteits- en Rode-Lijstsoorten hot spots Vlaanderen

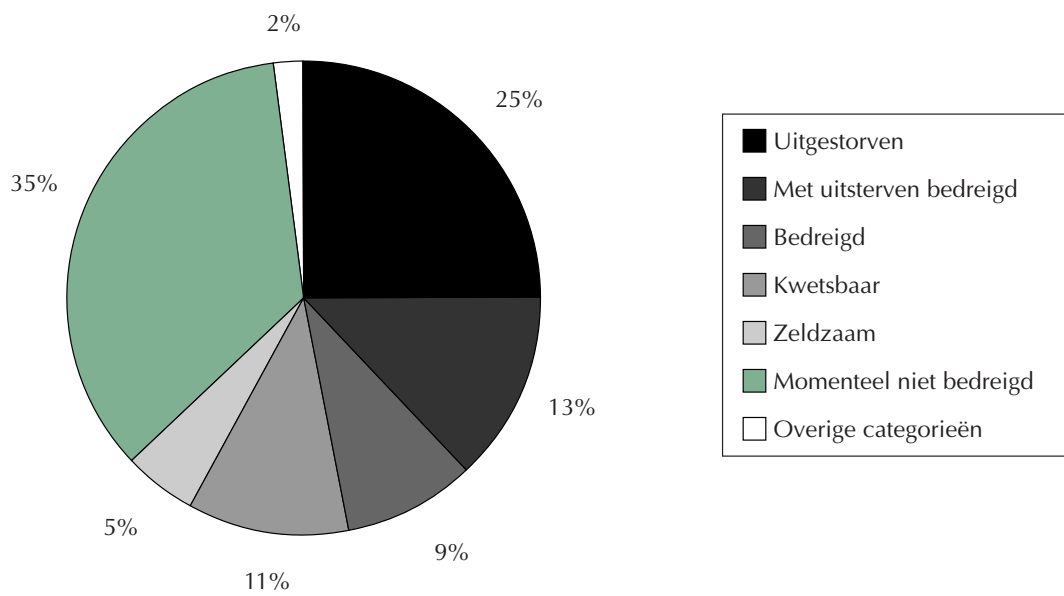
De soortenrijkste vlindergebieden liggen, op enkele uitzonderingen na, vooral in de Kempen (Figuur 9.3). De soortenrijke gebieden buiten de Kempen vindt men in de Duinen, op enkele zandige heideterreintjes in de omgeving van Brugge en Aalter, in Mechelen, in de Dijlevallei en op de kalkgraslanden en kalkrijke bermen in Zuidoost-Limburg.

De gebieden met het grootste aantal Rode-Lijstsoorten komen in grote lijnen overeen met de biodiversiteits hot spots. De Rode-Lijstsoorten hot spots zijn voornamelijk gesitueerd in de Kempen (Figuur 9.4), maar ook in de Duinen, op enkele heideterreintjes in het noorden van West- en Oost-Vlaanderen, in de Dijlevallei en op de kalkgraslanden en kalkrijke bermen in Zuidoost-Limburg.

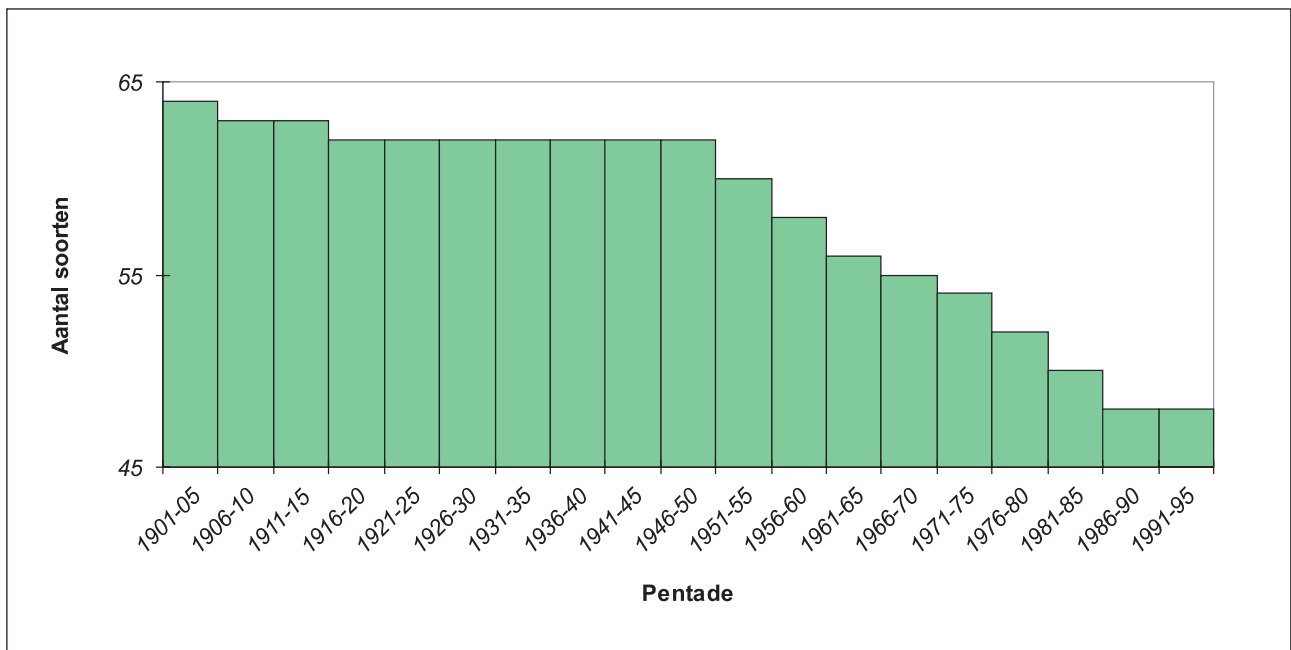
Tabel 9.1: Aantal soorten dagvlinders per Rode-Lijstcategorie in Vlaanderen en in de vijf ecoregio's.

Rode-Lijstcategorie	Vlaanderen	Duinen	Polders	Zandleem	Leem	Kempen
Uitgestorven	16	4	-	6	13	13
Met uitsterven bedreigd	8	1	-	2	2	4
Bedreigd	6	-	-	3	3	6
Kwetsbaar	7	2	2	5	4	7
Zeldzaam	3	-	-	-	2	1
Onvoldoende gekend	1	-	-	-	1	-
Momenteel niet bedreigd	23	22	22	23	23	23
Aantal Rode-Lijstsoorten	37	7	2	16	22	30
Aantal Zeldzame soorten	3	-	-	-	2	1
Totaal aantal soorten	64	30	24	47	59	58

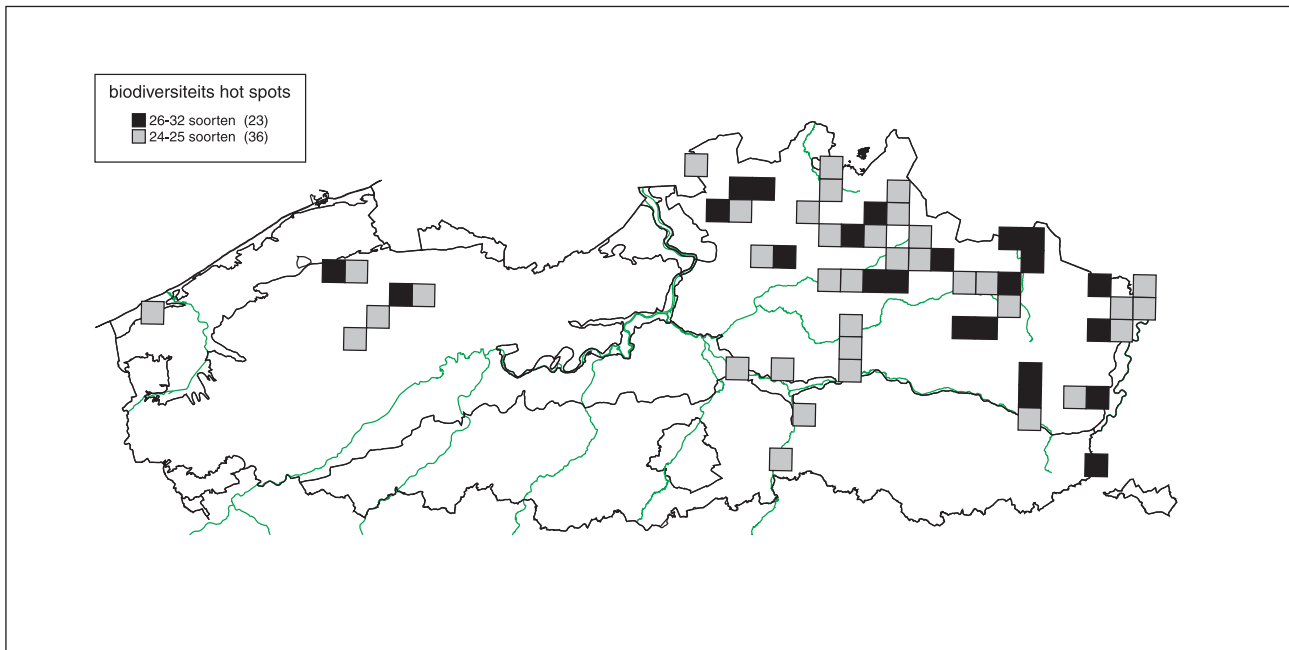




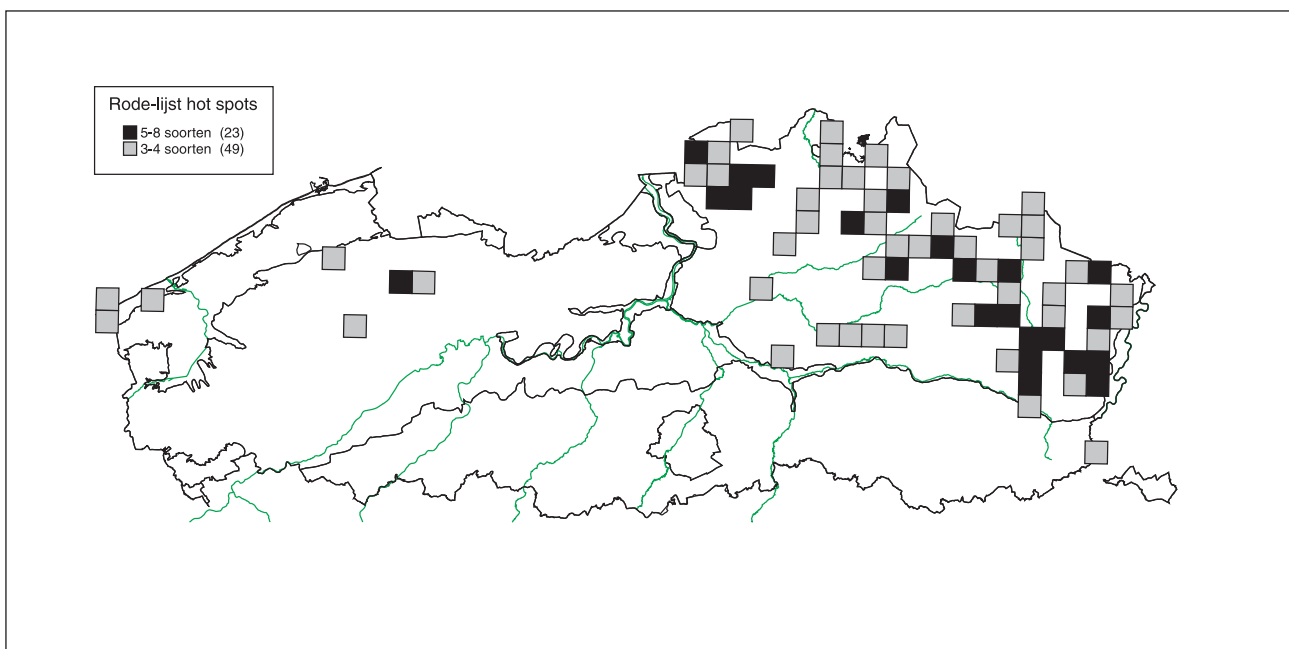
Figuur 9.1: Procentuele verdeling van het aantal soorten dagvlinders over de verschillende Rode-Lijstcategorieën in Vlaanderen.



Figuur 9.2: Aantal soorten dagvlinders per periode van vijf jaar in Vlaanderen.



Figuur 9.3: Biodiversiteits hot spots van dagvlinders in Vlaanderen.



Figuur 9.4: Rode-Lijstsoorten hot spots van dagvlinders in Vlaanderen.

Biodiversiteits- en Rode-Lijstsoorten hot spots - Ecoregio's

Figuur 9.5 (in kaartenbijlage) toont de verspreiding van de Rode-Lijstsoorten hot spots over de verschillende ecoregio's.

Duinen

In de Duinen zijn momenteel nog drie Rode-Lijstsoorten aanwezig. De gebieden waar deze soorten samen voorkomen, zijn alleen nog te vinden aan de Westkust (De Westhoek in De Panne, Oostvoorduin en Doornpanne in Oostduinkerke, St-Laureinsduinen in Westende en de IJzermonding in Nieuwpoort).

Polders

De twee nog voorkomende Rode-Lijstsoorten zijn vooral te vinden op droge, schrale graslanden, maar komen momenteel alleen nog samen voor op opgespoten terreinen in de haven van Antwerpen (de Ketenisdijk in Kallo).

Vlaamse zand- en Zandleemstreek

In de Vlaams zand- en zandleemstreek zijn nog tien Rode-Lijstsoorten aanwezig. De belangrijkste gebieden voor deze soorten liggen vooral in grotere bosgebieden op zandige bodem (het Drongengoedbos in Ursel en het Leen in Eeklo en in mindere mate het Wijnendalebos in Torhout), op enkele heideterreintjes (Ryckvelde-Schobbejakshoogte in Assebroek en de Gulke Putten in Wingene en in mindere mate het Vloetenveld in Zedelgem en het Bulskampveld in Beernem) en in het Mechels broek in Mechelen.

Leemstreek

In de Leemstreek zijn nog negen Rode-Lijstsoorten aanwezig waarvan er drie beperkt zijn tot de kalkstreek. Het grootste aantal Rode-Lijstsoorten vindt men op de Tiendeberg in Kanne en in mindere mate ook in het Zoniënbos in Brussel en in de Dijlevallei in Oud-Heverlee en Holsbeek.

Kempen

In de Kempen zijn nog 17 Rode-Lijstsoorten aanwezig. Terreinen met de grootste aantallen Rode-Lijstsoorten zijn in de Kempen voornamelijk te vinden in heidegebieden (vooral in het Turnhouts Vennengebied, het Buitengoor in Balen, het Plat-Holven in Overpelt, de Maten in Genk, de Teut in Zonhoven, de Mechelse Heide in Maasmechelen, het Bergerven en in mindere mate op de Kalmthoutse heide in Kalmthout en de Wildertse Duinen in Essen, het Goor in Westmeerbeek, 's Gravendel in Retie, het Hageven in Neerpelt, de Vallei van de Zijpbeek in Zutendaal), in Militaire domeinen (vooral in Tielen, Vallei van de Zwarte Beek in Beringen, Houthalen-Helchteren en in mindere mate op het Groot Schietveld in Brasschaat, Wiemesmeer

in Zutendaal) en in grotere bossen (vooral in het Stampoerbroek en de St-Maartensheide in Molenbeersel-Bree en in mindere mate in Engsbbergen in Tessenderlo, De Most in Balen).

Wetgeving en soorten van internationaal belang

In Vlaanderen zijn 13 dagvlinders wettelijk beschermd (Tabel 9.2) (DE PUE et al. 1997). Dagvlinders worden op drie manieren beschermd in Vlaanderen: de wet op het Natuurbehoud, de Conventie van Bern en de Conventie van Bonn. Enkele soorten dagvlinders staan eveneens in de Habitatrictlijn vermeld (daterend van 1992).

Van de in Vlaanderen beschermde soorten is momenteel enkel nog het Gentiaanblauwtje aanwezig. Drie soorten werden vroeger inderdaad in Vlaanderen waargenomen, maar zijn reeds meerdere jaren uitgestorven: het Zilverstreephooibeestje (sinds 1912), de Moerasparelmoervlinder (sinds 1959) en het Pimpernelblauwtje (sinds 1980). Een deel van de overige soorten is nooit standvlinder geweest in Vlaanderen: de Boserebia, de Grote vuurvlinder, het Donker pimpernelblauwtje, de Koningspage en het Tijmblauwtje, de Boszandoog en de Roodbonte parelmoervlinder. De Monarchvlinder wordt enkel als dwaalgast in Vlaanderen aangetroffen.

Vijf dagvlinders in Vlaanderen staan op de voorgestelde Europese Rode Lijst dagvlinders (VAN SWAAY et al. 1997) in de categorie "Kwetsbaar": het Pimpernelblauwtje, het Gentiaanblauwtje, de Moerasparelmoervlinder, het Veenhooibeestje en het Zilverstreephooibeestje. Drie van deze soorten zijn reed geruime tijd uitgestorven en enkel het Veenhooibeestje (dat vermoedelijk nog maar één populatie in Vlaanderen heeft of zelfs al uitgestorven is) en het Gentiaanblauwtje komen nog in Vlaanderen voor. Op de Rode Lijst van de op wereldschaal bedreigde soorten (IUCN, 1996) staan eveneens twee soorten vermeld in de categorie "Low Risk/Near threatened" die in Vlaanderen voorkomen/voorkwamen: het Gentiaanblauwtje en het Pimpernelblauwtje. De internationaal bedreigde soorten komen enkel nog voor in de Kempen.



Tabel 9.2: Beschermdе dagvlinders in Vlaanderen. † = Uitgestorven in Vlaanderen; ^{Dw} = Dwaalgast in Vlaanderen; ? = Nooit waargenomen in Vlaanderen. Vlaanderen: + = Volledig beschermdе soort; Bern: II = Annex II van de Conventie van Bern; Habitatrichtlijn: II, IV = Annex II, IV van de Habitatrichtlijn van de Europese Unie; Bonn: II = Annex II van de Conventie van Bonn.

	Vlaanderen	Bern	Habitatrichtlijn	Bonn
Koningspage (<i>Iphiclides podalirius</i>) ^{Dw}	+	-	-	-
Grote vuurvliinder (<i>Lycaena dispar</i>) [?]	+	II	II+IV	-
Pimpernelblauwtje (<i>Maculinea teleius</i>)†	+	II	II+IV	-
Donker pimperlblauwtje (<i>Maculinea nausithous</i>) [?]	-	II	II+IV	-
Gentiaanblauwtje (<i>Maculinea alcon</i>)	+	-	-	-
Tijmblauwtje (<i>Maculinea arion</i>) [?]	+	II	IV	-
Roodbonte parelmoervliinder (<i>Euphydryas maturna</i>) [?]	-	II	II+IV	-
Moerasparelmoervliinder (<i>Euphydryas aurinia</i>)†	-	II	II	-
Boszandoog (<i>Lopinga achine</i>) [?]	-	II	IV	-
Goudooghooibeestje (<i>Coenonympha oedippus</i>) [?]	-	II	II+IV	-
Zilverstreephooibeestje (<i>Coenonympha hero</i>)†	-	II	IV	-
Boserebia (<i>Erebia ligea</i>) ^{Dw}	+	-	-	-
Monarchvliinder (<i>Danaus plexippus</i>) ^{Dw}	-	-	-	II